

Αγορά Εργασίας & Τουριστικός Τομέας στην Κρήτη

Καθηγητής & Διευθυντής
ΚΕΠΕΤ Πανεπιστημίου Κρήτης

Νίκος Παπαδάκης

1. Προοιμακές επισημάνσεις

Η έννοια της βιώσιμης ανάπτυξης εδράζεται σε τρεις αλληλοσυναρτώμενους και συνακόλουθα συνδιαμορφωτικούς πυλώνες- ορίζουσες, ήτοι στον περιβαλλοντικό, στον οικονομικό και στον κοινωνικό (βλ. αναλυτικά Harris et al. 2001 και Ekins 2000). Συνακόλουθα η βιώσιμη ανάπτυξη ως σχεσιοδυναμικό τρίπτυχο εκβάλλει στο συνδυασμό αειφορίας και προστασίας του περιβάλλοντος με τον ισόρροπο ολισμό μεταξύ οικονομικής ανάπτυξης και κοινωνικής βιωσιμότητας. Όλα τα προαναφερθέντα συνιστούν εμφανείς προκλήσεις- διακυβεύματα τόσο για το σχεδιασμό και υλοποίηση δημόσιας πολιτικής σε επίπεδο κεντρικού κράτους όσο και για την περιφερειακή διακυβέρνηση και πολιτική (βλ. Morgan 1997: 491- 504), ανακινώντας αναπόφευκτα το ζήτημα του ρόλου της καινοτομίας στην επίτευξη του προαναφερθέντος ισόρροπου ολισμού. Τούτων δοθέντων, δεν αποτελεί λοιπόν έκπληξη η εξελικτική ένθεση της βιωσιμότητας στο επίκεντρο της διακυβέρνησης και της δημόσιας πολιτικής διεθνώς, όσο και η προτεραιοποίηση της βιώσιμης ανάπτυξης σε επίπεδο ευρωπαϊκής πολιτικής, ειδικά στο πλαίσιο της Στρατηγικής EU2020, όπου η συσχέτιση βιωσιμότητας και περιφερειακής διακυβέρνησης κατέστη ορατότερη μέσω πρωτο-

βουλιών όπως η «Ένωση Καινοτομίας» (Innovation Union). Αυτή η στήριξη από την πλευρά της Ε.Ε. αποτυπώνεται στη χρηματοδότηση, ύψους 69,8 δισ. €, για την περίοδο 2014-2020, για την έξυπνη ανάπτυξη, συμπεριλαμβανομένης της περιφερειακής ανάπτυξης, της απασχόλησης, της έρευνας, των δικτύων ενέργειας και μεταφορών, της εκπαίδευσης και της κατάρτισης, των 62,5 δισ. € για τη βιώσιμη ανάπτυξη και για τους φυσικούς πόρους, συμπεριλαμβανομένης της γεωργίας, της αγροτικής ανάπτυξης και του περιβάλλοντος (βλ. Μούσης 2015), καθώς και των 65,5 δισ. € για την προώθηση της καινοτομίας (βλ. Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Περιφερειακή Πολιτική 2017 (βλ. αναλυτικά Παπαδάκης και Λάβδας 2017: 12). Ωστόσο, η Ελλάδα βρίσκεται στις τελευταίες θέσεις μεταξύ των χωρών της Ε.Ε. σε σχέση με τα χρήματα που δαπανώνται για την καινοτομία και την έρευνα (Παπαδάκης και Λάβδας 2017: 12). Αναδεικνύεται αναμφίβολα η ανάγκη για τον σχεδιασμό και την εφαρμογή εκείνου του πλαισίου πολιτικής και δέσμης δράσεων, που μπορεί να συμβάλλει στην ενδυνάμωση και ενίσχυση της καινοτομίας και της έρευνας, στο πλαίσιο του ρεαλιστικού στόχου για ισόρροπο ολισμό μεταξύ οικονομικής ανάπτυξης και κοινωνικής βιωσιμότητας.

Ως προς τον τομέα του Τουρισμού, αξίζει να επισημανθεί ότι με βάση τα ευρήματα έρευνας μας (στη βάση Προγραμματικής Σύμβασης Περιφέρειας και Πανεπιστημίου Κρήτης) το 2015-2018 με τίτλο «Διακυβέρνηση, Βιωσιμότητα και Περιφερειακή καινοτομία» (<http://governance.soc.uoc.gr/>), ανασταλτικό παράγοντα για την περαιτέρω ανάπτυξη και ενδυνάμωση του τουρισμού στην Κρήτη αλλά και την βελτίωση της ποιότητας διαβίωσης, αποτελεί (κατά τους πολίτες) η έλλειψη σύγχρονων υποδομών (π.χ. αεροδρομίων, υποδομών νοσοκομειακής και υγειονομικής περίθαλψης), καθώς και η ίδια η αισθητική των πόλεων (βλ. αναλυτικά ΚΕΠΕΤ & ΚΕΑΔΙΚ σε συνεργασία με το Εργαστήριο Κοινωνικής Στατιστικής Π.Κ./ Δαφέρμος κ.α. 2016 και Δαφέρμος 2017: 56-57 και 59- 60). Ιδιαίτερη όμως έντονη είναι η διαπίστωση της προβληματικής κατάστασης του οδικού δικτύου κι ειδικά του Βόρειου Οδικού Άξονα Κρήτης (ΒΟΑΚ), που η μεγάλη πλειοψηφία των πολιτών τον θεωρεί επικίνδυνο για ένα νησί με τέτοιο τουριστικό ρεύμα (βλ. αναλυτικά ΚΕΠΕΤ & ΚΕΑΔΙΚ 2016: 18- 19 και ΚΕΠΕΤ & ΚΕΑΔΙΚ σε συνεργασία με το Εργαστήριο Κοινωνικής Στατιστικής Π.Κ./ Δαφέρμος κ.α. 2016: 27).

(Γράφημα 1: Δείκτης ικανοποίησης του οδικού δικτύου της Κρήτης)

Παρόλο που αρκετά από τα προηγούμενα ζητήματα που εγείρονται από τους πολίτες αφορούν σε χρόνιες παθογένειες ως προς την απόκριση του

Κεντρικού Κράτους σε υφιστάμενα μείζονα προβλήματα στην Κρήτη, η ένταση με την οποία τίθενται από τους πολίτες, όσο και οι συνέπειες αυτών, μπορεί αναντίλεκτα να λειτουργήσει ως μοχλός πίεσης της Περιφέρειας Κρήτης προς την Πολιτεία για δραστικότερες λύσεις, όπως ήδη πράττει η Περιφέρεια (Παπαδάκης και Λάβδας 2017: 17).

Τα ευρήματα της πρωτογενούς ποιοτικής έρευνας (διάγνωση αναγκών-needs assessment) και των δύο πρωτογενών ποσοτικών ερευνών, ανέδειξαν σειρά ζητημάτων αναφορικά με τις ανάγκες και τα προβλήματα που υπάρχουν στην Κρήτη και σχετίζονται με ζητήματα διακυβέρνησης και βιώσιμης ανάπτυξης τόσο σε περιφερειακό επίπεδο όσο και στο interface περιφερειακού σχεδιασμού και δημόσιας πολιτικής (σε επίπεδο Κεντρικού Κράτους). Συγκεκριμένα, ως προς την Ανταγωνιστικότητα της Περιφερειακής Οικονομίας, φαίνεται ότι η Κρήτη διαθέτει πληθώρα ανταγωνιστικών πλεονεκτημάτων, όμως για να τα αξιοποιήσει πλήρως απαιτούνται ρυθμιστικά ενεργήματα και μέριμνες που θα στοχεύουν στην υπέρβαση των δομικών και γραφειοκρατικών προβλημάτων, καθώς και στην εδραίωση ουσιαστικής συνεργασίας και συντονισμού μεταξύ όλων των φορέων, ούτως ώστε να τεθούν οι προτεραιότητες και να εξευρεθούν επωφελείς λύσεις, προς όφελος του κοινού συμφέροντος. Επιπροσθέτως υπερθεματίζεται η ανάγκη για μία ουσιαστική συνεργασία μεταξύ του πρωτογενούς και του τουριστικού τομέα ώστε να υπάρξει καλύτερη προβολή των προϊόντων.

Ωστόσο η τουριστική ανάπτυξη σχετίζεται και με την ίδια την αγορά εργασίας στο συγκεκριμένο πεδίο, όπου ειδικά φέτος (2022) εμφανίστηκαν σημαντικές ελλείψεις σε ανθρώπινο δυναμικό. Θα επιχειρήσουμε στη συνέχεια να αναζητήσουμε κάποιες πιθανές ερμηνείες για την κατάσταση των πραγμάτων.

2. Η Αγορά Εργασίας στον Τουρισμό 2.1. Για την Αγορά Εργασίας στην Κρήτη.

Το 2020 η κατάσταση της αγοράς εργασίας στην Κρήτη μεταβλήθηκε έντονα επί τα χείρω λόγω των επιπτώσεων της πανδημίας του COVID-19. Σύμφωνα με τα ευρήματα της Έρευνας του 2021 του «Περιφερειακού Μηχανισμού Παρακολούθησης της Αγοράς Εργασίας» (<https://mpaecret.soc.uoc.gr/>), για το 2021 παρατηρήθηκε υποχώρηση των επιπτώσεων, αλλά σε καμία περίπτωση δεν επετεύχθη πλήρης ανάκαμψη. Η εργασιακή κατάσταση της προσωρινής αναστολής εργασίας λόγω πανδημίας περιορίστηκε σημαντικά σε σχέση με το 2020, αλλά ταυτόχρονα η ανεργία παρουσίασε σημαντική αύξηση στο Β΄ Τρίμηνο του 2021 με τις γυναίκες, τους νέους έως 30 ετών και τους μεγαλύ-

Video

τερους σε ηλικία να πλήττονται περισσότερο. Στο Γ΄ Τρίμηνο του 2021, ωστόσο σημειώνεται σημαντική μείωση της ανεργίας με βάση την ΕΛΣΤΑΤ (βλ. ΕΛΣΤΑΤ 2021α: 4 και ΕΛΣΤΑΤ 2021β: 4 και αναλυτικά ΜΕΑΕ Π.Κ. 2022). Η εποχική εργασία επανέκαμψε, κυρίως λόγω της επαναλειτουργίας των επιχειρήσεων εστίασης και τουρισμού. Ωστόσο οφείλουμε να επιστημονοποιήσουμε ότι η εποχική εργασία αποτελεί επισφαλής μορφή απασχόλησης και δεν υποκαθιστά την πλήρη απασχόληση. Το 2021 διαφαίνεται μιας τάσης συρρίκνωσης των μικρών/οικογενειακών επιχειρήσεων και μετατροπή αυτού του τύπου των επιχειρηματιών σε υπαλλήλους μεγαλύτερων επιχειρήσεων ή ανέργους. Αυτή η παρατήρηση φαίνεται να εντάσσεται σε μια γενικότερη συρρίκνωση των μικρομεσαίων ατομικών και οικογενειακών επιχειρήσεων προς όφελος των επιχειρήσεων με περισσότερους εργαζόμενους (βλ. αναλυτικά ΜΕΑΕ Π.Κ. 2022). Αξίζει να σημειωθεί ότι τα μέτρα που λήφθηκαν για την ανάσχεση των επιπτώσεων της πανδημίας φαίνεται ότι κάλυψαν τα 2/3 των επιχειρήσεων, με κύρια ωφελούμενες εκείνες του τουρισμού και της εστίασης, ωστόσο 4 στις 10 επιχειρήσεις που ενισχύθηκαν, κρίνουν τα μέτρα ελλιπή (23%) ή ως μη αποδοτικά (16%) (βλ. αναλυτικά ΜΕΑΕ Π.Κ. 2022). Τα ευρήματα της ΕΕ (Έρευνα Επιχειρήσεων) 2021 δείχνουν μεν μια οριακά βελτιωμένη κατάσταση σε σχέση με το 2020 (90% των επιχειρήσεων με μειώσεις τζίρου το 2020) όμως δύο χρόνια μετά την πανδημία ο τζίρος των περισσοτέρων επιχειρήσεων φαίνεται να μην έχει επανέλθει ακόμα. Το 20% των επιχειρήσεων μείωσαν τον αριθμό των εργαζομένων τους και αντίστοιχα και το μισθολογικό κόστος. Επίσης, το πρόβλημα της μακροχρόνιας ανεργίας παραμένει. Σε σημαντικές κατηγορίες ειδικά (30-34, και στις κατηγορίες πάνω από 45 έτη) παρατηρείται μια σημαντική αύξηση της μακροχρόνιας ανεργίας σε σχέση με τη βραχυχρόνια (βλ. αναλυτικά ΜΕΑΕ Π.Κ. 2022).

Σύμφωνα με την ΕΑΔ (Έρευνα Ανθρώπινου Δυναμικού) 2021 στο Γράφημα 2 φαίνονται οι κατηγορίες επαγγελματιών ταξινομημένες κατά το πλήθος των παρατηρήσεων που καταγράφηκαν για κάθε κατηγορία. (Γράφημα 2: Κατηγορίες επαγγελματιών εργαζομένων)

Σε συμφωνία με τα ευρήματα των προηγούμενων ΕΑΔ, οι τρεις πολυπληθέστερες κατηγορίες επαγγέλματος παραμένουν οι απασχολούμενοι στην παροχή υπηρεσιών και πωλητές (29,2%) και οι κατηγορίες των επαγγελματιών (19%) και ειδικευμένων αγροτο-κτηνοτρόφων (13,8%) (βλ. αναλυτικά ΜΕΑΕ Π.Κ. 2022).

Σε σχέση με την ΕΑΔ 2020, η αντίστοιχη ΕΑΔ 2021 αποτυπώνει οριακές αλλαγές: αυξημένα είναι τα ποσοστά των υπαλλήλων γραφείου (ΕΑΔ

2020:~7,8%, ΕΑΔ 2021:~9,1%), ενώ μειωμένα είναι τα ποσοστά των Τεχνικών και συναφών επαγγελματιών (ΕΑΔ 2020:~6,2%, ΕΑΔ 2021:~3,7%), και των ανώτερων διευθυντικών στελεχών (ΕΑΔ 2020:~4,4%, ΕΑΔ 2021:~3,0%). Τα ποσοστά των ανειδίκευτων εργατών (ΕΑΔ 2020:~8,8%, ΕΑΔ 2021:~8,1%) καθώς και των ειδικευμένων τεχνιτών (ΕΑΔ 2020:~11%, ΕΑΔ 2021:~10,6%) δεν καταγράφουν καμιά στατιστικά σημαντική μεταβολή (βλ. αναλυτικά ΜΕΑΕ Π.Κ. 2022). (Γράφημα 3: Είδη Εργασίας. Πλήρης, μερική και εκ περιτροπής εργασία)

Για τους εργαζόμενους με εξαρτημένη εργασία καταγράφηκε το καθεστώς της εργασίας:

- Πλήρης: εργασία με πλήρες και συγκεκριμένο ωράριο.
- Μερική: εργασία με μειωμένο αλλά συγκεκριμένο ωράριο - ημιαπασχόληση (part-time).
- Εκ περιτροπής: εργασία χωρίς σταθερό ωράριο.

Η πλήρης εργασία καταγράφηκε οριακά αυξημένη (ΕΑΔ 2020:77,6%, ΕΑΔ 2021:78,3%), μαζί με την εκ περιτροπής απασχόληση (ΕΑΔ 2020: 4,8%, ΕΑΔ 2021:6,5%), ενώ μειωμένη εμφανίζεται η μερική απασχόληση (ΕΑΔ 2020:17,6%, ΕΑΔ 2021: 15,2%). (βλ. αναλυτικά ΜΕΑΕ Π.Κ. 2022). (Γράφημα 4: Αυτοαπασχολούμενοι/Ιδιοκτήτες επιχείρησης και εξαρτημένη εργασία)

Στο δείγμα της ΕΑΔ 2021 οι αυτοαπασχολούμενοι και οι ιδιοκτήτες επιχειρήσεων αποτελούν το ~41% των εργαζομένων, ενώ το ~59% του δείγματος εργάζονται ως υπάλληλοι / εργαζόμενοι με εξαρτημένη σχέση εργασίας (βλ. Γράφημα 4). Σε σχέση με την ΕΑΔ 2020, η σύνθεση του εργατικού δυναμικού παρουσιάζει μικρή αύξηση στην κατηγορία των Μισθωτών / εργαζομένων. Αν και τα αποτελέσματα δείχνουν μικρές διαφορές από χρονιά σε χρονιά, είναι αξιοσημείωτο ότι οι υπάλληλοι/μισθωτοί από 2017 μέχρι το 2021 αυξήθηκαν σταδιακά κατά περίπου κατά 13% (2017: 46%, 2018: 50%, 2019: 54%, 2020: 55%, 2021: 59%) σε βάρος και των τριών άλλων κατηγοριών (βλ. αναλυτικά ΜΕΑΕ Π.Κ. 2022)

Η επιχειρηματικότητα παρουσιάζει λοιπόν σαφή υποχώρηση σε σχέση με τη μισθωτή εργασία και αναδεικνύεται σταδιακά μια τάση γενικότερης συρρίκνωσης των μικρομεσαίων ατομικών και οικογενειακών επιχειρήσεων προς όφελος των επιχειρήσεων με περισσότερους εργαζόμενους.

2.2. Η αγορά εργασίας και οι εργαζόμενοι/ες στον Τουρισμό, στην Κρήτη¹

Ο κλάδος με την εντονότερη εποχικότητα στην εργασία για το 2021, συνεχίζει να είναι της παροχής υπηρεσιών καταλύματος και εστίασης (Θ-43%), και είναι εκείνος που καταγράφει την μεγαλύ-

τερη μείωση στα επίπεδα προσωρινής αναστολής εργασίας λόγω covid-19 (8% από 40% το 2020). Στην ΕΑΔ 2021 οι κατηγορίες επαγγέλματος με το μεγαλύτερο ποσοστό εποχικής εργασίας συνεχίζουν να είναι αυτές των απασχολούμενων στην παροχή υπηρεσιών και πωλητών αλλά καταγράφεται θεαματική αύξηση στην εποχικότητα των ανειδίκευτων εργατών (βλ. αναλυτικά ΜΕΑΕ Π.Κ. 2022). (Γράφημα 5. Εργασιακές καταστάσεις στον κλάδο των υπηρεσιών φιλοξενίας και εστίασης 2016-2021)

Διαπιστώνονται οι ακόλουθες τάσεις στον τομέα του τουρισμού:

- ✓ Σταθερή αύξηση της εποχικής εργασίας στην προ COVID-19 εποχή
- ✓ Το 2020 περίπου 50% μπαίνει σε κατάσταση αναστολής εργασίας
- ✓ Το 2021 παρατηρούμε αύξηση της εποχικής απασχόλησης και ταυτόχρονη αύξηση της ανεργίας για το Β΄ Τρίμηνο

(Γράφημα 6: Οικονομική επισφάλεια/ασφάλεια στον κλάδο υπηρεσιών φιλοξενίας και εστίασης 2016-2021)

Μετά από μια σταθερή βελτίωση της οικονομικής κατάστασης των εργαζομένων στον τουρισμό το διάστημα 2017-2019, το 2020 επιστρέψαμε στην μετά οικονομικής κρίσης εποχή. 1/3 των εργαζομένων στον τουρισμό βρέθηκε σε δεινή οικονομική κατάσταση (βλ. αναλυτικά ΜΕΑΕ Π.Κ. 2022) (Γράφημα 7: Επίδραση της πανδημίας COVID-19 στο εργατικό δυναμικό στον κλάδο υπηρεσιών φιλοξενίας και εστίασης 2016-2021):

Όλο και περισσότεροι εργαζόμενοι δηλώνουν ότι χρειάστηκε να διακόψουν την εργασία τους για κάποιο διάστημα λόγω COVID-19 το 2021 (όπως έγινε και το 2020) και ακόμη περισσότεροι τα δυο αυτά έτη συνολικά σε σχέση με το 2019. Το 2021 δύο στους τρεις εργαζόμενους στον τουρισμό δήλωσε ότι μειώθηκαν περαιτέρω οι απολαβές του, ενώ 40% αναφέρει ότι μειώθηκε το ωράριο εργασίας του (βλ. αναλυτικά ΜΕΑΕ Π.Κ. 2022) (Γράφημα 8: Για όσους διακόπηκε η εργασία τους το 2021)

Ένας στους τρεις δηλώνει ότι μειώθηκαν δραματικά και δεν μπορεί να επανακάμψει. (Γράφημα 9: Για όσους μειώθηκαν οι απολαβές τους το 2021)

3. Συμπεράσματα

Η αναντιστοιχία δεξιοτήτων σε κρίσιμους τομείς - ειδικότητες (skills mismatch), οι εκτακτικές συνέπειες της υγειονομικής κρίσης το 2020 και το 2021 ειδικά στον τομέα του τουρισμού και συνακόλουθα η ένταση της οικονομικής επισφάλειας των εργαζομένων στον κλάδο υπηρεσιών φιλοξενίας και εστίασης, η οποία φαίνεται ότι ανάγκασε αρκετούς

εργαζόμενους να αναζητήσουν εργασία σε άλλους τομείς οικονομικής δραστηριότητας (με σταθερότερο ωράριο και αμοιβές), αλλά και οι καταχρηστικές εργοδοτικές πρακτικές σε συνδυασμό με προβληματικές συνθήκες εργασίας σε κάποιες περιπτώσεις φαίνεται να έχουν παίξει σημαντικό ρόλο στην μεγάλη αύξηση κενών θέσεων εργασίας στον τομέα του τουρισμού, που αποτιμήθηκε σε περίπου 50.000 κενές θέσεις σε εθνική κλίμακα το 2022, με χαρακτηριστική την παραίτηση 5.000 εποχικών εργαζομένων στις αρχές Ιουνίου σύμφωνα με τον Πρόεδρο του Ομοσπονδίας Τουρισμού - Επισιτισμού Γιώργο Χότζογλου (βλ. Λαμπαδίτη 2022).

Σε πρόσφατη έρευνα μας (βλ. Παπαδάκης κ.ά 2021: 308-309) για την επισφαλής εργασία στην Ελλάδα (ας μην ξεχνάμε ότι η εποχική εργασία είναι κατεξοχήν επισφαλής μορφή απασχόλησης), διαπιστώσαμε ότι τα βασικά χαρακτηριστικά των επισφαλών μορφών εργασίας, ιδίως όταν εντάσσονται στο πλαίσιο σύναψης συμβάσεων, στις περισσότερες των περιπτώσεων φαίνεται να λαμβάνουν συνδυαστική μορφή, δηλαδή να υπάρχει ένας συνδυασμός αφενός αναντιστοιχίας μεταξύ της συναφθείσας σύμβασης και της πραγματικής απασχόλησης (σε ώρες, ημέρες, απολαβές και ένσημα), και ενίοτε ένας συνδυασμός δηλωμένης και αδήλωτης εργασίας. Αναδεικνύεται μία ευρύτερη τάση διεύρυνσης και «κανονικοποίησης» των μορφών επισφαλούς εργασίας αναφορικά με τη νέα γενιά ιδίως του συνδυασμού δηλωμένης και αδήλωτης εργασίας αλλά και της αποκλειστικά αδήλωτης εργασίας καθώς και εκτεταμένης ελαστικοποίησης των όρων εργασίας (βλ. Παπαδάκης κ.ά 2021: 243 & 309). Επίσης διαμορφώνεται, ένας νέος δυϊσμός της αγοράς εργασίας (labour market dualization), μία νέα νόρμα που αφορά στους νέους που είναι επισφαλώς εργαζόμενοι (μεταξύ insiders και outsiders, με τους τελευταίους να απασχολούνται με πολύ ελαστικοποιημένους και «ευέλικτους» όρους εργασίας, και με αυξημένο κίνδυνο να βιώσουν το «φαινόμενο (του) τρόμου», κατά Lodovici & Semenza, 2012).

Οι συνέπειες αυτών για την ζωτικό τομέα του Τουρισμού, ενδέχεται να αποβούν καθοριστικές και εκτακτικές και η ανάγκη για αλλαγή παραδείγματος (paradigm shift) στην αγορά εργασίας συνολικά συνιστά μια επίμονη πρόσκληση για το σύνολο του πλέγματος των δημόσιων πολιτικών (public policy complex), το οποίο πρέπει να κινηθεί στην κατεύθυνση ενός αναδιανεμητικού πραγματισμού και της βελτίωσης των εργασιακών σχέσεων (ειδικά στον τομέα του Τουρισμού). Επιπρόσθετα ανακινεί την ανάγκη για ένα νέο παραγωγικό- αναπτυξιακό μοντέλο το οποίο θα προτεραιοποιεί ουσιαστικά τον τουρισμό και την ένταση γνώσης και καινοτομίας στο πεδίο, αλλά και την αντιμετώπιση μείζονων προκλήσεων όπως η σύνδεση του πρωτογενούς

και του τουριστικού τομέα.

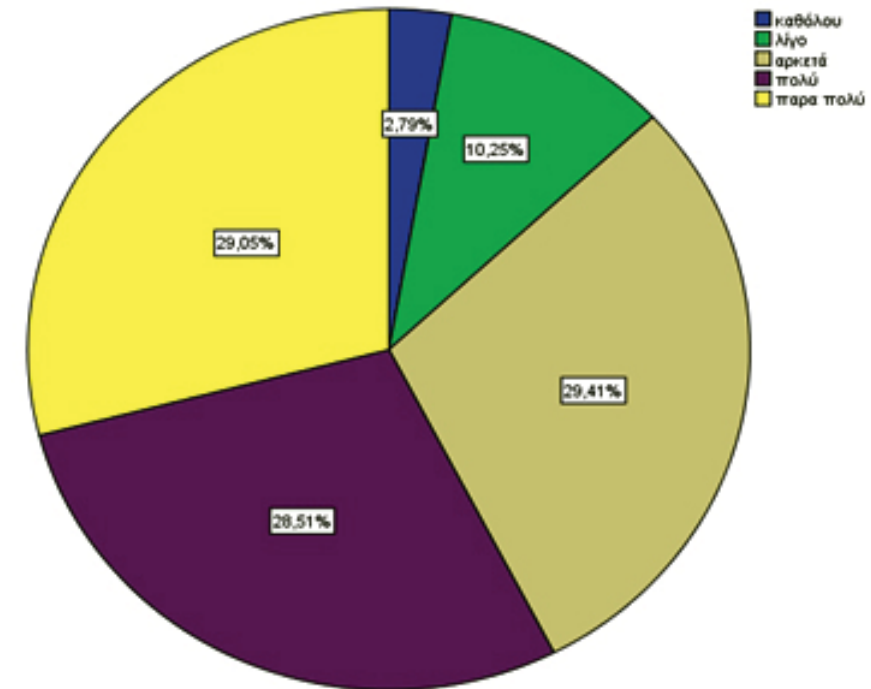
Βιβλιογραφικές Αναφορές

- √ Δαφέρμος, Β. (2017), Βασικοί παράγοντες ανάπτυξης του Τουριστικού προϊόντος στην Κρήτη, στο Ν. Παπαδάκης & Κ. Λάβδας (επιμ.), Διακυβέρνηση, Βιωσιμότητα και Καινοτομία σε περιφερειακό επίπεδο (Πρακτικά Συνεδρίου) Ηράκλειο: ΚΕΠΕΤ & ΚΕΑΔΙΚ Π.Κ., Περιφέρεια Κρήτης και Εκτυπωτικό Κέντρο Πανεπιστημίου Κρήτης, σσ. 56- 62
- √ Ekins, P. (2000), Economic Growth and Environmental Sustainability: the Prospects for Green Growth, London: Routledge.
- √ ΕΛΣΤΑΤ (2021α), ΕΡΕΥΝΑ ΕΡΓΑΤΙΚΟΥ ΔΥΝΑΜΙΚΟΥ: Β΄ τρίμηνο 2021 (Δελτίο Τύπου). Πειραιάς: ΕΛΣΤΑΤ, 16/09/2021
- √ ΕΛΣΤΑΤ (2021β), ΕΡΕΥΝΑ ΕΡΓΑΤΙΚΟΥ ΔΥΝΑΜΙΚΟΥ: Γ΄ τρίμηνο 2021 (Δελτίο Τύπου). Πειραιάς: ΕΛΣΤΑΤ, 23/12/2021
- √ Harris, Jonathan M., Timothy A Wise, Kevin P. Gallagher, and Neva R. Goodwin eds. (2001), A Survey of Sustainable Development: Social and Economic Dimensions. Washington, D.C.: Island Press.
- √ ΚΕΠΕΤ & ΚΕΑΔΙΚ Π.Κ. σε συνεργασία με το Εργαστήριο Κοινωνικής Στατιστικής και Πολιτικής Έρευνας του Τμήματος Πολιτικής Επιστήμης Π.Κ./ Δαφέρμος Β. κ.ά. (2016), Παραδοτέο 3.2b του ΚΑ 4289: Report πρωτογενούς ποσοτικής έρευνας Ι. Ρέθυμνο: Αύγουστος 2016. Διαθέσιμο στο: <http://governance.soc.uoc.gr/apotelesmata/>
- √ Lodovici, M. S., & Semenza, R. (eds.) (2012). Precarious work and high-skilled youth in Europe. (Vol. 937). Milan: FrancoAngeli.
- √ Λαμπαδίτη Μ. (2022), Η «μεγάλη παραίτηση»: Κατά 148,4% αυξήθηκαν οι κενές θέσεις εργασίας το α' τρίμηνο του 2022, στην Ημερησία, φ. της 18ης/6/2022. Διαθέσιμο στο: https://www.imerisia.gr/ergasia/45901_i-megali-paraitisi-kata-1484-ayxithikan-oi-kenes-theseis-ergasias-trimino-toy-2022
- √ Morgan, K. (1997), The learning region: institutions, innovation and regional renewal, in Regional Studies 31, pp 491–504.
- √ Μονάδα Ερευνών Αγοράς και Επιχειρηματικότητας Πανεπιστημίου Κρήτης (ΜΕΑΕ Π.Κ.)- Περιφερειακός Μηχανισμός Παρακολούθησης Αγοράς Εργασίας (2022), ΕΠΙΚΑΙΡΟΠΟΙΗΣΗ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΓΟΡΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΣΤΗΝ ΚΡΗΤΗ 2021. Ρέθυμνο: ΜΕΑΕ Π.Κ. & Περιφέρεια Κρήτης. Διαθέσιμο στο: https://mpacrete.soc.uoc.gr/wp-content/uploads/2022/03/Deliverable_2_5_A_28022022.pdf

- √ Μονάδα Ερευνών Αγοράς και Επιχειρηματικότητας Πανεπιστημίου Κρήτης (ΜΕΑΕ Π.Κ.)- Περιφερειακός Μηχανισμός Παρακολούθησης Αγοράς Εργασίας (2022β), ΣΥΝΘΕΤΙΚΗ ΕΚΘΕΣΗ ΑΠΟΤΥΠΩΣΗΣ ΤΗΣ ΑΓΟΡΑΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ 2016-2021. Ρέθυμνο: ΜΕΑΕ Π.Κ. & Περιφέρεια Κρήτης. Διαθέσιμο στο: https://mpacrete.soc.uoc.gr/wp-content/uploads/2022/03/Deliverable_2_5B_28022022.pdf
- √ Μούσης, Ν.(2015) Ευρωπαϊκή Ένωση, Δίκαιο, Οικονομία, Πολιτική. Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήση.
- √ Παπαδάκης Ν., Δρακάκη Μ., Σαριδάκη Σ. (2021), «Ο βαθμός Απελπισίας». Αγορά Εργασίας, Επισφαλής Εργασία και Κοινωνική Ευπάθεια στη Νέα Γενιά στην Ελλάδα: Η κατάσταση των πραγμάτων (σε Ευρώπη και Ελλάδα), παράμετροι, τάσεις, μετασχηματισμοί, επιπτώσεις και προκλήσεις για τις πολιτικές απασχόλησης. Αθήνα: Ι. Σιδέρης
- √ Παπαδάκης Ν. & Λάβδας Κ. (2017), Διακυβέρνηση και Βιωσιμότητα στην Περιφέρεια Κρήτης: Έρευνα, Προκλήσεις και Προτάσεις πολιτικής, στο Ν. Παπαδάκης & Κ. Λάβδας (επιμ.), Διακυβέρνηση, Βιωσιμότητα και Καινοτομία σε περιφερειακό επίπεδο (Πρακτικά Συνεδρίου). Ηράκλειο: ΚΕΠΕΤ & ΚΕΑΔΙΚ Π.Κ., Περιφέρεια Κρήτης και Εκτυπωτικό Κέντρο Πανεπιστημίου Κρήτης, σσ. 9-27.

Γράφημα 1: Δείκτης ικανοποίησης του οδικού δικτύου της Κρήτης

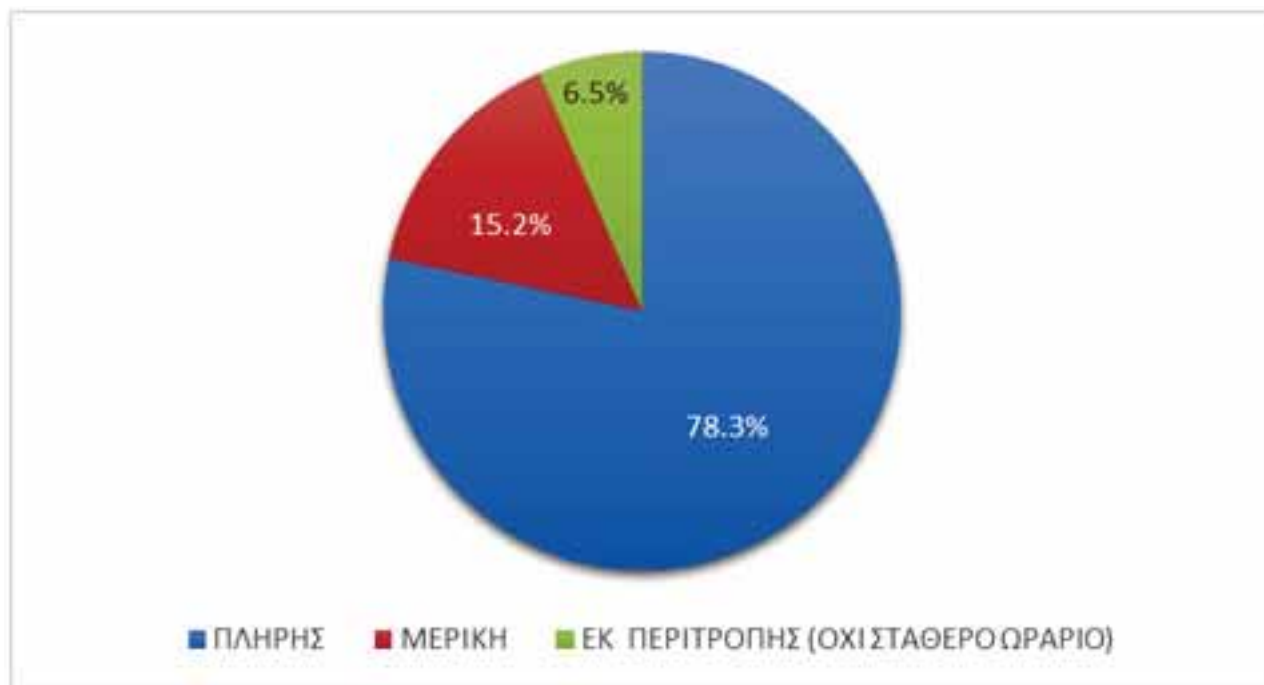
Πηγή: ΚΕΠΕΤ & ΚΕΑΔΙΚ σε συνεργασία με το Εργαστήριο Κοινωνικής Στατιστικής Π.Κ./ Δαφέρμος κ.α. 2016: 27

Γράφημα 2: Κατηγορίες επαγγελματιών εργαζομένων

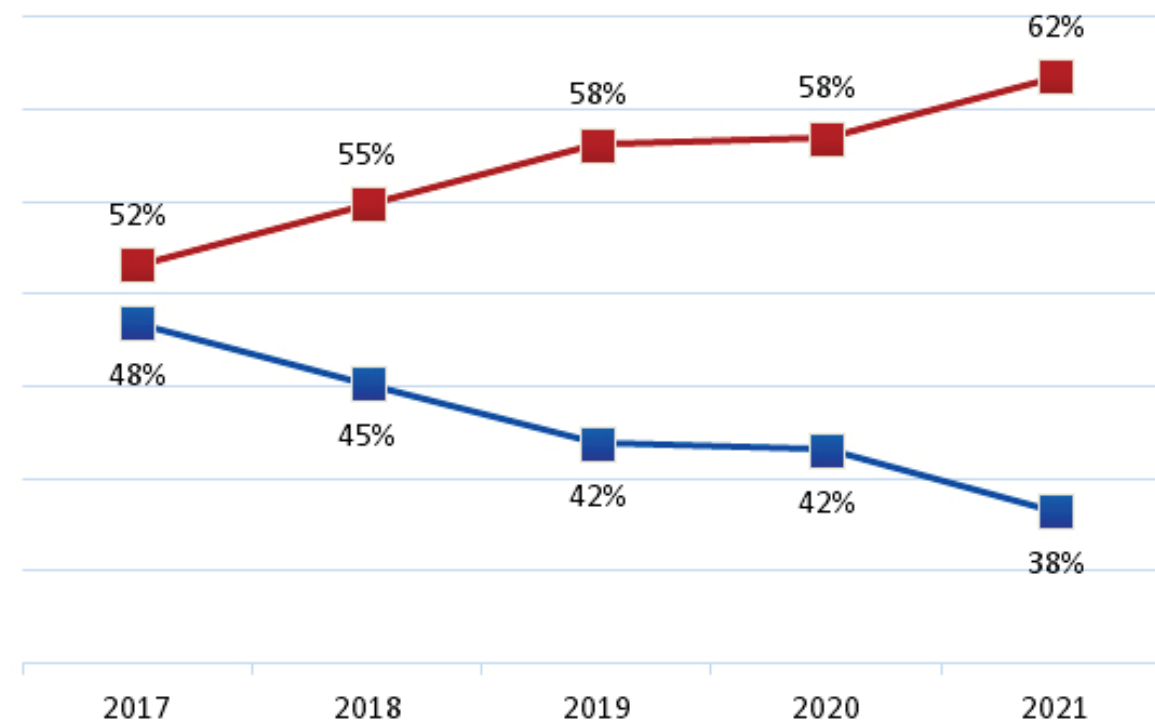

Πηγή: ΜΕΑΕ Π.Κ. 2022: 23

Γράφημα 3: Είδη Εργασίας. Πλήρης, μερική και εκ περιτροπής εργασία

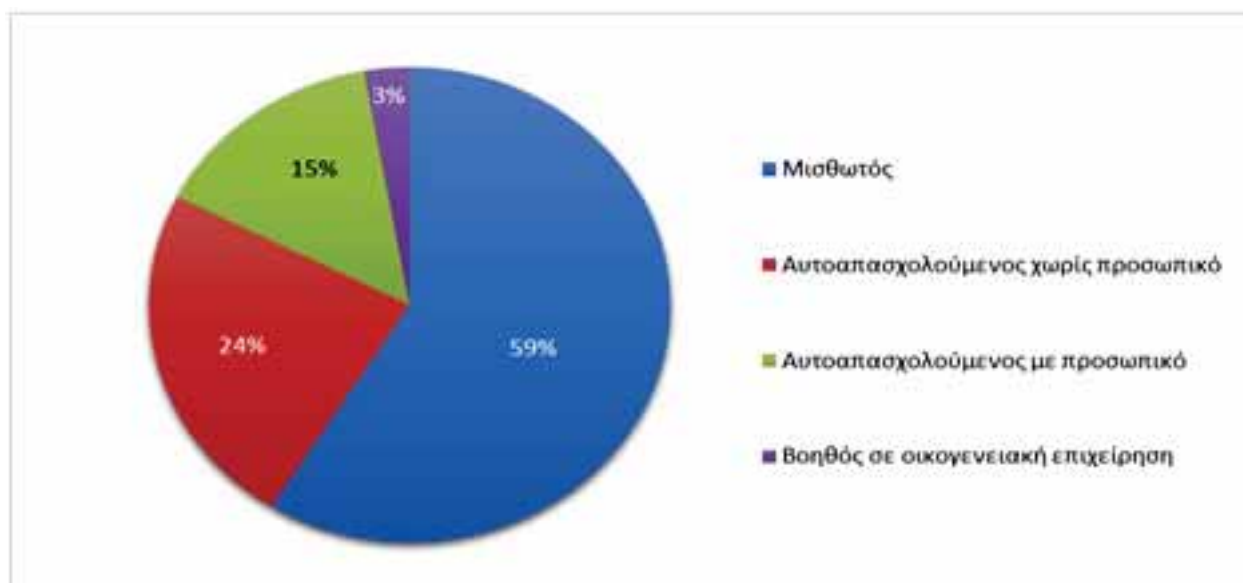

Πηγή: ΜΕΑΕ Π.Κ. 2022: 24

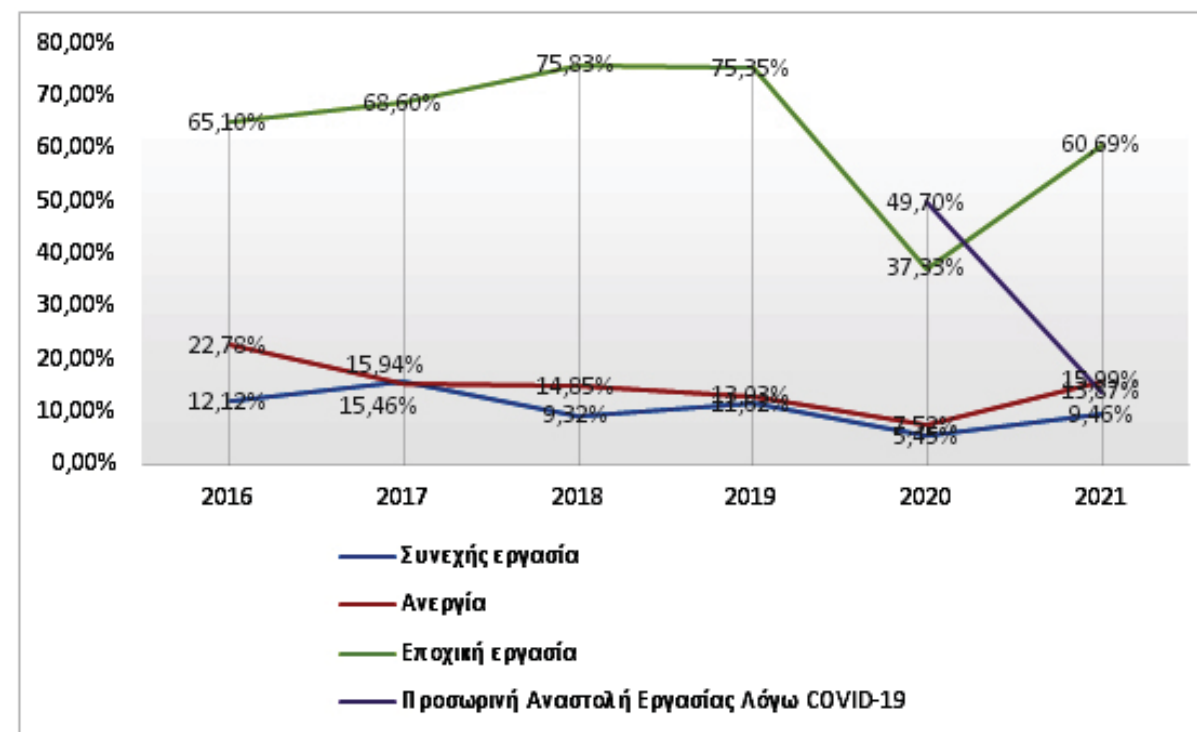
■ Εξαρτημένη εργασία ■ Αυταπασχολούμενοι

Γράφημα 4: Αυτοαπασχολούμενοι/ιδιοκτήτες επιχείρησης και εξαρτημένη εργασία

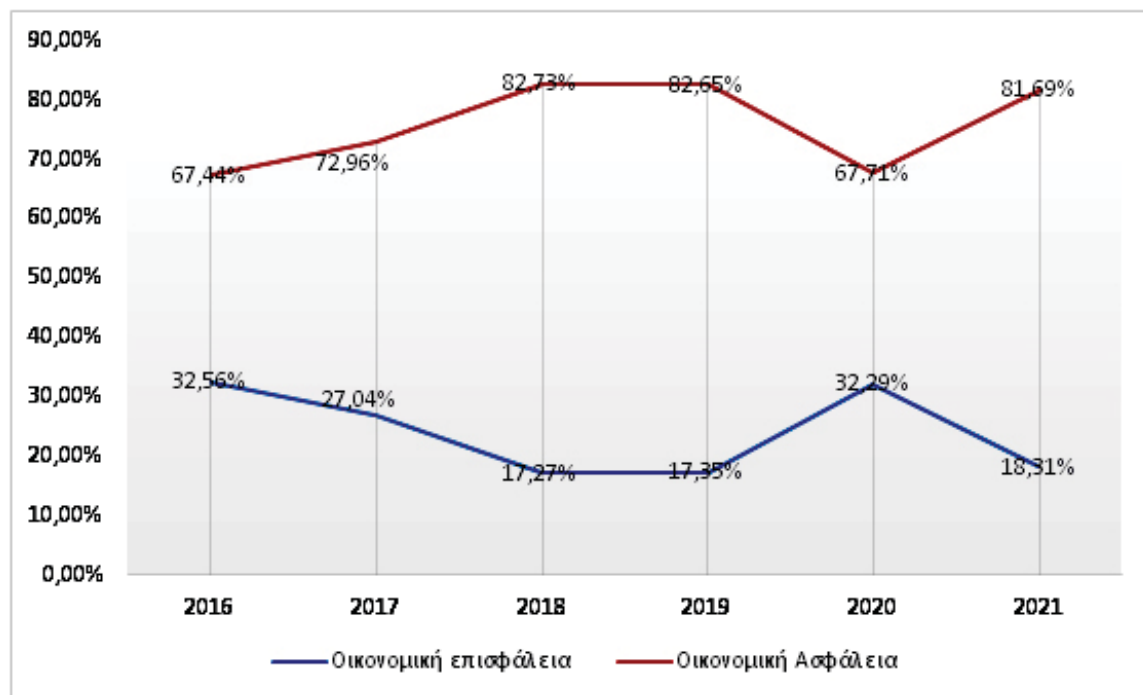
Πηγή: ΜΕΑΕ Π.Κ. 2022: 22

Γράφημα 5. Εργασιακές καταστάσεις στον κλάδο των υπηρεσιών φιλοξενίας και εστίασης 2016-2021

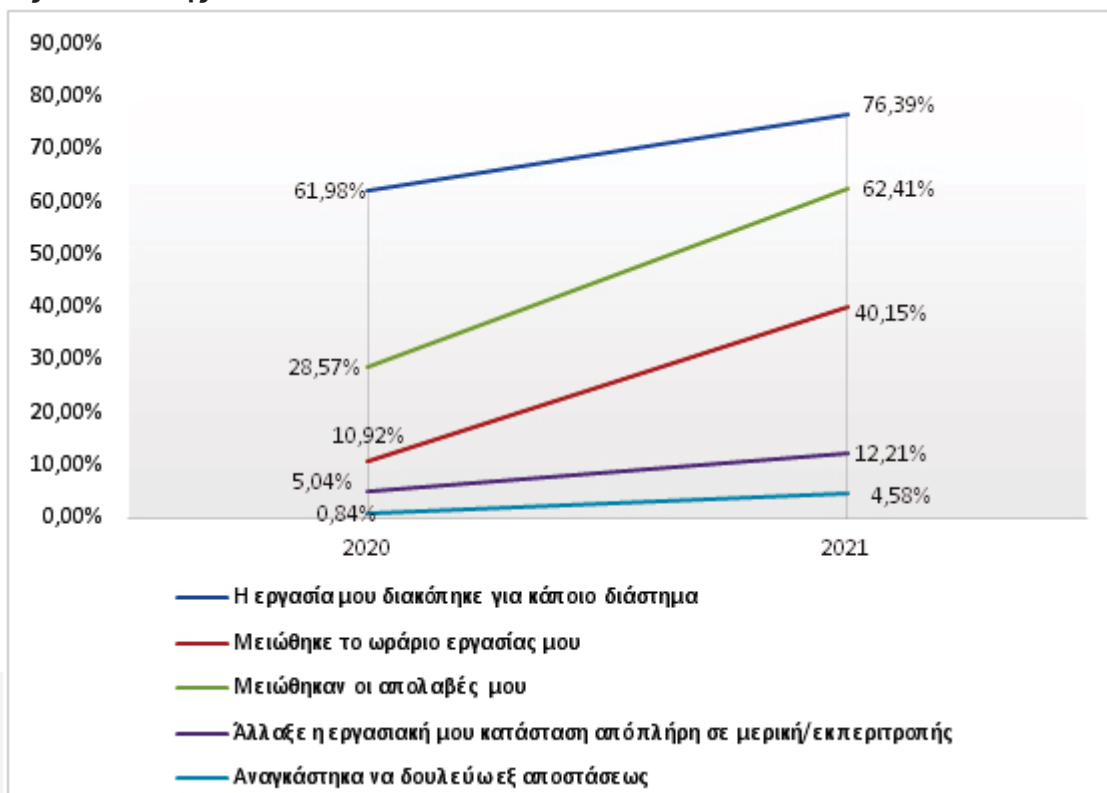
Πηγή: ΜΕΑΕ Π.Κ. 2022β (επεξεργασμένο από τον συγγραφέα)

Γράφημα 6: Οικονομική επισφάλεια/ασφάλεια στον κλάδο υπηρεσιών φιλοξενίας και εστίασης 2016-2021

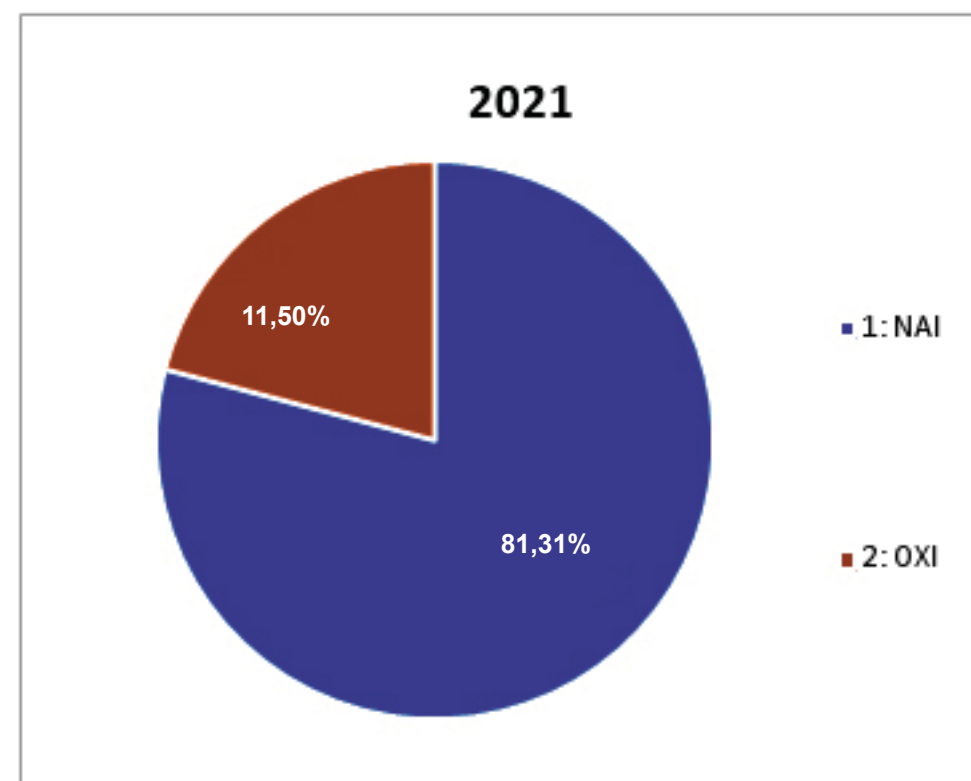
Πηγή: ΜΕΑΕ Π.Κ. 2022β (επεξεργασμένο από τον συγγραφέα)

Γράφημα 7: Επίδραση της πανδημίας COVID-19 στο εργατικό δυναμικό στον κλάδο υπηρεσιών φιλοξενίας και εστίασης 2016-2021

Πηγή: ΜΕΑΕ Π.Κ. 2022β (επεξεργασμένο από τον συγγραφέα)

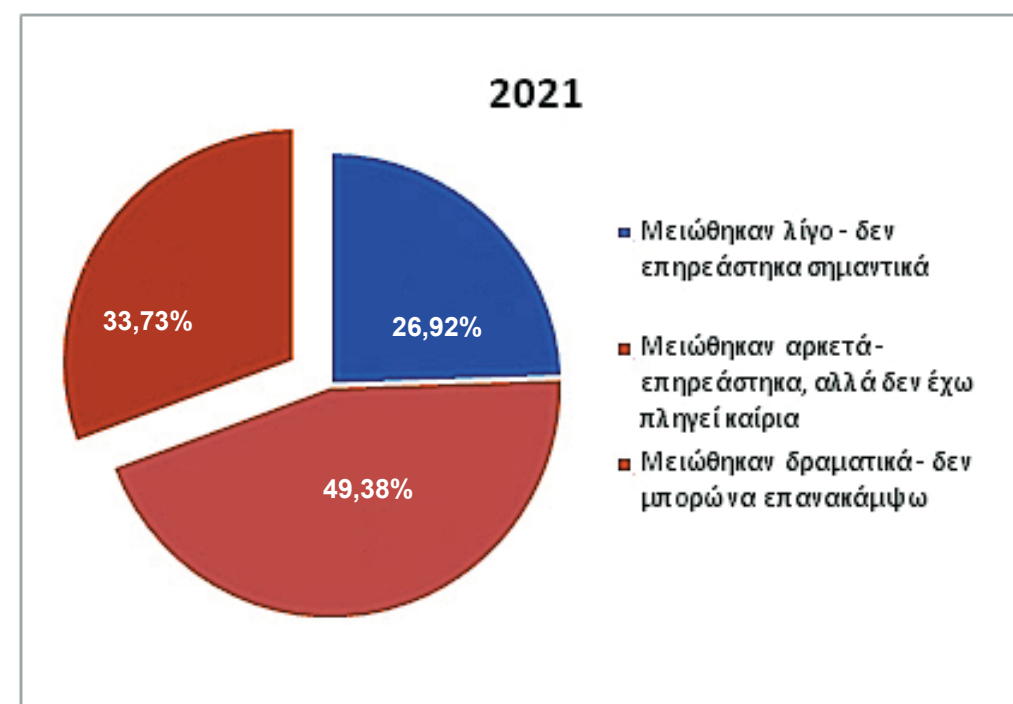
Γράφημα 8: Για όσους διακόπηκε η εργασία τους το 2021

Το 81% έτυχαν κάποιου είδους υποστήριξης από το Κράτος.

Πηγή: ΜΕΑΕ Π.Κ. 2022 (επεξεργασμένο από τον συγγραφέα)

Γράφημα 9: Για όσους μειώθηκαν οι απολαβές τους το 2021

Πηγή: ΜΕΑΕ Π.Κ. 2022 (επεξεργασμένο από τον συγγραφέα)